

आदर्श-प्रश्नपत्रम् - 2024-25

कक्षा - दशमी

संस्कृतम् (सम्प्रेषणात्मकम्) (कोड-सङ्ख्या - 119)

समयः - 3 होराः

पूर्णाङ्काः - 80

सामान्यनिर्देशाः -

1. कृपया सम्यक्तया परीक्षणं कुर्वन्तु यत् अस्मिन् प्रश्नपत्रे 11 पृष्ठानि मुद्रितानि सन्ति ।
2. कृपया सम्यक्तया परीक्षणं कुर्वन्तु यत् अस्मिन् प्रश्नपत्रे 18 प्रश्नाः सन्ति ।
3. अस्मिन् प्रश्नपत्रे चत्वारः भागाः सन्ति ।
4. प्रत्येकं भागम् अधिकृत्य उत्तराणि एकस्मिन् स्थाने क्रमेण लेखनीयानि ।
5. उत्तरलेखनात् पूर्व प्रश्नस्य क्रमाङ्कः अवश्यं लेखनीयः ।
6. प्रश्नस्य क्रमाङ्कः प्रश्नपत्रानुसारम् एव लेखनीयः ।
7. सर्वेषां प्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतेन लेखनीयानि ।
8. प्रश्नानां निर्देशाः ध्यानेन अवश्यं पठनीयाः ।

प्रश्नपत्रस्वरूपम् -

‘क’ भागः	:	अपठितावबोधनम्	10 अङ्काः
‘ख’ भागः	:	रचनात्मककार्यम्	15 अङ्काः
‘ग’ भागः	:	अनुप्रयुक्तव्याकरणम्	25 अङ्काः
‘घ’ भागः	:	पठितावबोधनम्	30 अङ्काः

‘क’ भागः

अपठितावबोधनम्

(10 अङ्काः)

1.	अधोलिखितं गद्यांशं पठित्वा प्रदत्तप्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतेन लिखत - प्रकृतिः अस्माकं सर्वेषां जननी अस्ति । एषा स्वप्राकृतिकसंसाधनैः व्यवस्थाभिः च अस्मान् पोषयति पालयति रक्षति च । यदा एतानि संसाधनानि नष्टानि प्रदूषितानि वा भवन्ति प्राकृतिक-व्यवस्था च भङ्गा भवति तदा जीवनाय सङ्कटः उत्पद्यते । अद्यत्वे अस्माकं पर्यावरणस्य प्रदूषणं निरन्तरं वर्धमानम् अस्ति । अद्य पर्यावरण-प्रदूषणं संसारस्य भीषणतमा समस्या अस्ति । प्राचीनकाले यद्यपि पर्यावरणस्य प्रदूषणस्य समस्या नासीत् तथापि वेदेषु स्थाने-स्थाने ऋषीणां पर्यावरण-विषयकं चिन्तनं दृश्यते । स्वच्छं पर्यावरणम् अस्माकं जीवनस्य आधारः अस्ति । पर्यावरणस्य आधाराः	10

	<p>पुष्पिताः, पल्लविताः वृक्षाः भवन्ति । वृक्षाः पर्यावरणं सन्तुलितं शुद्धं च कुर्वन्ति । वृक्षाः भूमिः जलं गृह्णन्ति । वृक्षाणाम् इदं जलं मेघानां निर्माणे सहायकं भवति । इत्थं वृक्षाः वर्षायै सहायकाः भवन्ति । वृक्षाः पुष्पाणां, फलानाम् औषधीनां च स्रोताः सन्ति । ते अस्मभ्यं सर्वम् अर्पयन्ति । वृक्षाः रोपणीयाः इति उद्घोषयन्तः अपि वयं प्रतिदिनं तेषां कर्तनं पश्यामः इत्यस्ति चिन्तनीयः विषयः । अस्माभिः न विस्मरणीयं यत् वृक्षाः सत्पुरुषा इव ।</p> <p>अ. एकपदेन उत्तरत – (केवलं प्रश्नद्वयम्)</p> <p>(i) अद्य संसारस्य भीषणतमा समस्या का अस्ति?</p> <p>(ii) वृक्षाः कुतः जलं गृह्णन्ति?</p> <p>(iii) के अस्मभ्यं सर्वम् अर्पयन्ति?</p> <p>आ. पूर्णवाक्येन उत्तरत - (केवलं प्रश्नद्वयम्)</p> <p>(i) पर्यावरणस्य आधाराः के भवन्ति?</p> <p>(ii) वृक्षाः केषाम् स्रोताः सन्ति?</p> <p>(iii) वृक्षाः कथं वर्षायै सहायकाः भवन्ति?</p> <p>इ. अस्य अनुच्छेदस्य कृते उपयुक्तं शीर्षकं संस्कृतेन लिखत ।</p> <p>ई. यथानिर्देशम् उत्तरत - (केवलं प्रश्नत्रयम्)</p> <p>(i) 'प्राचीनकाले यद्यपि पर्यावरणप्रदूषणस्य समस्या नासीत्' अत्र 'आसीत्' क्रियापदस्य कर्तृपदं किम्?</p> <p>(क) प्राचीनकाले (ख) यद्यपि</p> <p>(ग) समस्या (घ) पर्यावरणप्रदूषणस्य</p> <p>(ii) 'वयं प्रतिदिनं तेषां कर्तनं पश्यामः' अत्र क्रियापदं किम् अस्ति?</p> <p>(क) कर्तनम् (ख) तेषाम्</p> <p>(ग) प्रतिदिनं (घ) पश्यामः</p> <p>(iii) 'पर्यावरणम्' इति पदस्य किं विशेषणपदम्?</p> <p>(क) वृक्षम् (ख) स्वच्छम्</p> <p>(ग) जलम् (घ) प्रदूषणम्</p> <p>(iv) 'तरवः' इति पदस्य पर्यायपदं चिनुत ।</p> <p>(क) वृक्षाः (ख) आगाराः</p> <p>(ग) सहायकाः (घ) पुष्पिताः</p>	<p>1×2=2</p> <p>2×2=4</p> <p>1</p> <p>1×3=3</p>
<p>'ख' भागः</p> <p>रचनात्मकं कार्यम् (15 अङ्काः)</p>		
<p>2.</p>	<p>भवतः नाम तनिष्कः । भवतः विद्यालये संस्कृतनाटकस्य मञ्चनम् अभवत् । तदर्थं मित्रं दीपकम् प्रति लिखितं पत्रं मञ्जूषातः पदानां सहायतया पूरयित्वा उत्तरपुस्तिकायां लिखत -</p> <p>आदर्शविद्यालयः,</p> <p>(i) -----</p>	<p>½×10=5</p>

दिनाङ्कः -----

प्रियमित्र (ii) -----

(iii) ----- ।

अत्र सर्वगतं कुशलम् । आशासे त्वम् अपि कुशली । यथा त्वं जानासि गत सप्ताहे मम विद्यालये संस्कृत-उत्सवः सम्पन्नः । अस्मिन् उत्सवे संस्कृतपरिषदः (iv) ----- पाठ्यपुस्तकस्य 'कवयामि वयामि यामि' इति नाटकस्य (v) ----- अकुर्वन् । तस्मिन् नाटके मया 'भोजस्य' अभिनयः कृतः । कुविन्दस्य अभिनयं मम मित्रं प्राञ्जलः अकरोत् । तस्य मुखात् श्लोकगायनं (vi) ----- सर्वेऽपि उपस्थिताः दर्शकाः भावविभोराः जाताः करतलध्वनिभिः च तस्य उत्साहवर्धनम् (vii) ----- । कार्यक्रमस्य अन्तेऽपि मुख्यातिथिमहोदयेन संस्कृतनाटकस्य भूरि भूरि (viii) ----- कृता । वस्तुतः अयम् उत्सवः मनोरञ्जकं ज्ञानवर्धकं च आसीत् ।

तव विद्यालये संस्कृतोत्सवः कदा भविष्यति इति अवश्यं सूचय । मातृपितृचरणेषु (ix) ----- प्रणामाः ।

तव मित्रम्

(x) -----

मञ्जूषा

प्रशंसा, कृतवन्तः, श्रुत्वा, दिल्लीतः, मम, तनिष्कः, दीपकः, छात्राः, सस्नेहं नमः, मञ्चनम् ।

3. प्रदत्तं चित्रं दृष्ट्वा मञ्जूषायां प्रदत्तशब्दानां सहायतया पञ्च वाक्यानि संस्कृतेन लिखत -

1×5=5

मञ्जूषा

तरन्ति, स्वच्छम्, ग्रीष्मकाले, तरणतालस्य, जनाः, बालाः, कुर्वन्ति, प्रसन्नाः, जलक्रीडाम्, जलम्, कन्दुकम्, सन्ति ।

	<p style="text-align: center;">अथवा</p> <p>मञ्जूषाप्रदत्तशब्दानां साहाय्येन निम्नलिखितं विषयम् अधिकृत्य पञ्चभिः संस्कृतवाक्यैः एकम् अनुच्छेदं लिखत -</p> <p style="text-align: center;">“अनुशासनस्य महत्त्वम्”</p> <p style="text-align: center;">मञ्जूषा</p> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; text-align: center;"> <p>साफल्यम्, जनयति, परिश्रमेण सह, आलस्यम्, प्राप्नोति, स्वस्थम्, दिनचर्या, आत्मविश्वासः, जीवनम्, स्वलक्ष्यम्, आवश्यकम्, आत्मानम्, दुर्गुणेभ्यः ।</p> </div>	1×5=5
<p>4.</p>	<p>मञ्जूषाप्रदत्तपदैः रिक्तस्थानानि पूरयित्वा अधोलिखितसंवादं पुनः लिखत-</p> <p>पुत्रः - तात! प्रणमामि ।</p> <p>पिता - (i) -----</p> <p>पुत्रः - आम् तात! सर्वं कुशलम् अस्ति ।</p> <p>पिता - उत्तमम् । विद्यालये तव अध्ययनं कथं प्रचलति, कापि समस्या तु नास्ति?</p> <p>पुत्रः - न, कापि समस्या नास्ति परन्तु एकत्र भवताम् अनुमतिं सहाय्यं च इच्छामि ।</p> <p>पिता - कस्मिन् सन्दर्भे, निस्सङ्कोचं वद ।</p> <p>पुत्रः - श्वः मम प्रियशिक्षकस्य जन्मोत्सवः भविष्यति । (ii) अहम् ----- ।</p> <p>पिता - शिक्षक तु सदैव पूज्यः । तस्मिन् सन्दर्भे सङ्कोचः न कर्तव्यः । (iii) -----</p> <p>पुत्रः - अहं पूर्वमेव पृष्टवान्, कार्यक्रमः सायं सप्तवादेन भविष्यति । केवलं भवतां समयस्य आशङ्का आसीत् ।</p> <p>पिता - चतुर! सर्वं निश्चित्य मां पृच्छसि । (iv) ----- ।</p> <p>पुत्रः - तात! किमपि उपायनं स्वीकरणीयम् अस्ति ।</p> <p>पिता - अस्तु! मात्रा सह आपणं गत्वा उत्तमम् उपायनं स्वीकुरु ।</p> <p>पुत्रः - (v) ----- ।</p> <p style="text-align: center;">मञ्जूषा</p> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; text-align: center;"> <p>(i) अस्तु, अहं कार्यालयात् समयेन आगमिष्यामि ।</p> <p>(ii) अस्तु, धन्यवादः ।</p> <p>(iii) शिक्षकं पृच्छ, कदा कार्यक्रमः भविष्यति?</p> <p>(iv) तत्र भवता सह गन्तुम् इच्छामि ।</p> <p>(v) चिरञ्जीव! वद सर्वं कुशलम्?</p> </div> <p style="text-align: center;">अथवा</p> <p>मञ्जूषायाः सहायतया अधोलिखितां कथां पूरयित्वा पुनः लिखत-</p> <p>एकदा एका चटका आसीत् । सा वनस्य एकस्मिन् उन्नतवृक्षे (i) ----- वसति स्म । एकदा वने (ii) ----- वृष्टिः अभवत् । तदा पीडितः एकः वानरः (iii) ----- तत्वृक्षस्य अधः आगच्छत् ।</p>	1×5=5
		½×10=5

<p>वानरं दृष्ट्वा (iv) ----- अवदत् - "भो: वानर! भवान् किमर्थं व्यर्थमेव दुःखी भवति? (v) ----- -शरीरं मनुष्य-शरीरम् (vi) ----- अस्ति । हस्तौ पादौ च सम्यक् सन्ति । भवान् उत्तम-गृहस्य (vii) ----- किमर्थं न करोति?" तत् श्रुत्वा वानरः कुपितः अभवत् । वानरः (viii) ----- -चटकाम् अवदत्- "किमर्थं भवती तूष्णीं न (ix) -----? किमर्थं मम उपहासं करोति?" इति उक्त्वा सः वानरः (x) ----- आरोहत् चटकायाः च नीडम् अनाशयत् । अतः कथ्यते- मूर्खेभ्यः सदुपदेशाः न हिताय ।</p> <p style="text-align: center;">मञ्जूषा</p> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; margin: 10px auto; width: 80%;"> निर्माणम्, चटका, भवतः, स्वनीडे, महती, आश्रयार्थम्, इव, तिष्ठति, वृक्षम्, कोपेन । </div>	
--	--

‘ग’ भागः

अनुप्रयुक्तव्याकरणम्

(25 अङ्काः)

5.	<p>अधोलिखितवाक्येषु रेखाङ्कितपदेषु सन्धिं सन्धिच्छेदं वा कुरुत- (केवलं प्रश्नचतुष्टयम्)</p> <p>(i) केन <u>प्रयुक्तः</u> + <u>अयं</u> पापं चरति पुरुषः । (ii) <u>नैतत्</u> मनुष्येषु प्रयोक्तव्यम् । (iii) आसीत् प्रच्छन्नभाग्यः <u>कश्चित्</u> कुमारः । (iv) <u>पापिनाञ्च</u> सदा दुःखम् । (v) अत्र <u>संस्कृत</u> + <u>छात्राः</u> पठन्ति ।</p>	1×4=4
6.	<p>अधोलिखितवाक्येषु रेखाङ्कितपदानां समस्तपदं विग्रहं वा प्रदत्तविकल्पेभ्यः चित्वा लिखत – (केवलं प्रश्नचतुष्टयम्)</p> <p>(i) <u>सर्वदा</u> शारदा अस्माकं वदनाम्बुजे सन्निधिं कुर्यात् । (क) सर्वेभ्यः ददाति इति (ख) सर्वं ददाति इति (ग) सर्वैः दीयते (घ) सर्वं आददाति इति</p> <p>(ii) <u>युधिष्ठिरार्जुनौ</u> रथारोहणं नाटयतः । (क) युधिष्ठिरः अर्जुनः द्वौ (ख) युधिष्ठिरः अर्जुनौ च (ग) युधिष्ठिरः च अर्जुनः च (घ) युधिष्ठिरौ अर्जुनौ च</p> <p>(iii) अरुणाचले अनेकानि <u>पर्यटनाय स्थलानि</u> सन्ति । (क) पर्यटनस्थलाः (ख) पर्यटनस्थलम् (ग) पर्यटनास्थलानि (घ) पर्यटनस्थलानि</p> <p>(iv) सः अपि तत् नेत्रं <u>स्थानम् अनतिक्रम्य</u> अस्थापयत् । (क) यथास्थानम् (ख) अनुस्थानम् (ग) प्रतिस्थानम् (घ) उपस्थानम्</p>	1×4=4

	<p>(v) को भेदः <u>पिकस्य च काकस्य च?</u></p> <p>(क) पिककाकस्य (ख) पिककाकानाम्</p> <p>(ग) पिककाकयोः (घ) पिककाकौ</p>	
7.	<p>अधोलिखितवाक्येषु रेखाङ्कितपदानां प्रकृति-प्रत्ययौ संयोज्य विभज्य वा उचितम् उत्तरं विकल्पेभ्यः चित्वा लिखत - (केवलं प्रश्नचतुष्टयम्)</p> <p>(i) देहल्याम् अनेकानि <u>ऐतिहासिकानि</u> स्थलानि सन्ति ।</p> <p>(क) इतिहास+मतुप् (ख) इतिहास+ठक्</p> <p>(ग) इतिहास+डीप् (घ) इतिहास+टाप्</p> <p>(ii) अधुना <u>रमणीय+टाप्</u> हि सृष्टिः एषा ।</p> <p>(क) रमणी (ख) रमणीयता</p> <p>(ग) रमणीयः (घ) रमणीया</p> <p>(iii) केचन <u>पञ्चत्वं</u> गताः ।</p> <p>(क) पञ्च+त्व (ख) पञ्च+त्वम्</p> <p>(ग) पञ्च+तल् (घ) पञ्च+टाप्</p> <p>(iv) विद्वांसः एव लोकेऽस्मिन् <u>चक्षुस् + मतुप्</u> प्रकीर्तिताः ।</p> <p>(क) चक्षुस्मन्तः (ख) चक्षुष्मान्</p> <p>(ग) चक्षुष्मन्तः (घ) चक्षुस्मतुप्</p> <p>(v) व्यवहारे सदा <u>सरल+तल्</u> भवेत् ।</p> <p>(क) सरलता (ख) सरलत्वम्</p> <p>(ग) सरला (घ) सरलतायाः</p>	1×4=4
8.	<p>वाच्यानुसारम् उचितपदैः रिक्तस्थानानि पूरयित्वा अधोलिखितं संवादं पुनः लिखत - (केवलं प्रश्नत्रयम्)</p> <p>वेदांशी- कपिल! (i) ----- कस्यां कक्षायां पठ्यते?</p> <p>कपिलः - अहम् अष्टमी-कक्षायां पठामि ।</p> <p>वेदांशी - तव विद्यालये छात्रैः सर्वप्रथमं किं (ii) -----?</p> <p>कपिलः - सर्वप्रथमं छात्राः (iii) ----- कुर्वन्ति । अधुना त्वया किं क्रियते?</p> <p>वेदांशी - अधुना (iv) ----- विडियो-क्रीडां क्रीडामि ।</p> <p>कपिलः - एतत् उचितं न अस्ति । अधुना परीक्षाकालः अस्ति अतः त्वया पठनीयम् ।</p> <p style="text-align: center;">मञ्जूषा</p> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; text-align: center;"> <p>प्रार्थनाम्, त्वया, अहम्, क्रियते ।</p> </div>	1×3=3

9.	<p>कालबोधकशब्दैः अधोलिखित-दिनचर्या पूर्यत- (केवलं प्रश्नत्रयम्)</p> <p>(i) कृषकः जगदीशः प्रातः ----- (7:30) वादने क्षेत्रं गच्छति ।</p> <p>(ii) तत्र ----- (12:15) वादनपर्यन्तं सः शस्यं सिञ्चति ।</p> <p>(iii) मध्याह्ने ----- (1:00) वादने सः विश्रामं करोति ।</p> <p>(iv) ----- (2:45) वादने सः पुनः कृषिकार्येषु संलग्नः भवति ।</p>	1×3=3
10.	<p>मञ्जूषायां प्रदत्तैः उचितैः अव्ययपदैः अधोलिखितवाक्येषु रिक्तस्थानानि पूर्यत - (केवलं प्रश्नचतुष्टयम्)</p> <p>(i) कदापि कार्यं न करणीयम् ।।</p> <p>(ii) ----- विषादं त्यक्त्वा उद्यमः क्रियताम् ।</p> <p>(iii) एषः कलहः ----- भवतां विनाशकारणं भविष्यति ।</p> <p>(iv) अवक्रता यथा चित्ते वाचि भवेत् ।</p> <p>(v) अर्थिनः धनलाभमात्रेण सन्तोषं भजन्ते ।</p> <p>मञ्जूषा - तु, नूनम्, तथा, सहसा, इदानीम्</p>	1×4=4
11.	<p>अधोलिखितवाक्येषु रेखाङ्कित-अशुद्धपदाय उचितपदं चित्वा वाक्यानि पुनः लिखत - (केवलं प्रश्नत्रयम्)</p> <p>(i) कपयः प्रहस्य <u>अवदत्</u> ।</p> <p>(क) अवदत (ख) अवदताम्</p> <p>(ग) अवदन् (घ) अवदः</p> <p>(ii) <u>कीदृशः</u> तव मैत्री?</p> <p>(क) कीदृशं (ख) कीदृशी</p> <p>(ग) कीदृशीः (घ) कीदृशाः</p> <p>(iii) <u>त्वं</u> द्रौणेः चपलां प्रकृतिं न जानाति ।</p> <p>(क) भवन्तः (ख) वयम्</p> <p>(ग) भवान् (घ) युवाम्</p> <p>(iv) श्वः त्वं किं <u>करोषि</u>?</p> <p>(क) करिष्यसि (ख) अकरोत्</p> <p>(ग) अकरोः (घ) करिष्यति</p>	1×3=3
<p>‘घ’ भागः</p> <p>पठितावबोधनम् (30 अङ्काः)</p>		
12.	अधोलिखितं गद्यांशं पठित्वा प्रदत्तप्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतेन लिखत -	5

	<p>कदाचित् दानशालासु विचरन् स राजा बहुधनलाभेन सन्तुष्टानाम् अर्थिनां विरलसंख्यां विलोक्य अचिन्तयत्- मम अर्थिनः तु धनलाभमात्रेण सन्तोषं भजन्ते। राज्ञि एवं विचारयति सति तस्य दानशीलतां परीक्षितुं देवाधिपतिः शक्रः नेत्रहीनयाचकस्य रूपं धारयित्वा तत्पुरतः अवदत्-हे राजन्! भवतः दानवीरताम् आकर्ष्य आशान्वितः भवत्समीपम् आगतोऽस्मि। देव! रवि-शशि-तारा-मण्डलभूषितं जगत् एतत् कथमिव पश्येयं चक्षुर्हीनः!</p> <p>राजा उवाच- भगवन्! भवन्मनोरथं पूरयित्वा आत्मानम् अनुगृहीतं कर्तुम् इच्छामि। आदिश्यताम्, किं करवाणि? विप्रः उवाच - यदि भवान् प्रीतः, तदा त्वत्तः एकस्य चक्षुषः दानम् इच्छामि येन मम लोकयात्रा निर्बाधा भवेत्। तत् श्रुत्वा राजा अचिन्तयत्, "लोके चक्षुर्दानं दुष्करमेव"।</p> <p>अ. एकपदेन उत्तरत - (केवलं प्रश्नद्वयम्)</p> <p>(i) अर्थिनः केन सन्तुष्टाः आसन्?</p> <p>(ii) लोके किम् दुष्करम् अस्ति?</p> <p>(iii) चक्षुषा विप्रस्य का निर्बाधा भवेत्?</p> <p>आ. पूर्णवाक्येन उत्तरत - (केवलं प्रश्नद्वयम्)</p> <p>(i) शक्रः नेत्रहीनयाचकस्य रूपं धारयित्वा राज्ञः पुरतः किमवदत्?</p> <p>(ii) शक्रः किं परीक्षितुम् आगतः?</p> <p>(iii) विप्रः किमर्थं चक्षुषः दानम् इच्छति स्म?</p> <p>इ. निर्देशानुसारम् उत्तरत- (केवलं प्रश्नद्वयम्)</p> <p>(i) 'श्रुत्वा' इति पदस्य किं पर्यायपदं गद्यांशे प्रयुक्तम्?</p> <p>(ii) 'अर्थिनः' इत्यस्य क्रियापदं किं प्रयुक्तम्?</p> <p>(iii) 'ईदृशं दानम्' अत्र विशेष्यपदं किम्?</p>	<p>$\frac{1}{2} \times 2 = 1$</p> <p>$1 \times 2 = 2$</p> <p>$1 \times 2 = 2$</p>
<p>13.</p>	<p>अधोलिखितपद्ये पठित्वा प्रदत्तप्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतेन लिखत -</p> <p>असंशयं महाबाहो मनो दुर्निग्रहं चलम्। अभ्यासेन तु कौन्तेय वैराग्येण च गृह्यते ॥ कलहान्तानि हर्म्याणि कुवाक्यान्तं च सौहृदम्। कुराजान्तानि राष्ट्राणि कुकर्मान्तं यशो नृणाम् ॥</p> <p>अ. एकपदेन उत्तरत - (केवलं प्रश्नद्वयम्)</p> <p>(i) मनुष्याणां यशः कीदृशः भवति?</p> <p>(ii) कुवाक्यान्तं किं भवति?</p> <p>(iii) कलहेन कानि नश्यन्ति?</p> <p>आ. पूर्णवाक्येन उत्तरत - (केवलं प्रश्नद्वयम्)</p> <p>(i) मनः कीदृशं भवति?</p> <p>(ii) मनः कथं गृह्यते?</p> <p>(iii) कुराजान्तानि कानि भवन्ति?</p>	<p>5</p> <p>$\frac{1}{2} \times 2 = 1$</p> <p>$1 \times 2 = 2$</p>

	<p>इ. निर्देशानुसारम् उत्तरत- (केवलं प्रश्नद्वयम्)</p> <p>(i) 'मित्रता' इत्यस्य किं पर्यायपदं प्रयुक्तम्?</p> <p>(ii) 'चलम्' इत्यस्य विशेष्यपदं चित्वा लिखत ।</p> <p>(iii) अत्र पद्ययोः क्रियापदं किम् अस्ति?</p>	1×2=2
14.	<p>अधोलिखितं नाट्यांशं पठित्वा प्रदत्तप्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतेन लिखत -</p> <p>(ततः पुत्रशोकसन्तप्ताः युधिष्ठिरः भीमः द्रौपदी च रणभूमौ प्रविशन्ति ।)</p> <p>द्रौपदी - (दीर्घं निःश्वस्य) हा हन्त । किम् इदं घोरम् आपतितम् । पापकर्मणा द्रौणिना मे पुत्राः भ्रातरः च हताः । अग्निः इव दहति माम् अयं शोकः ।</p> <p>युधिष्ठिरः - शुभे! धैर्यं धारय । नूनं तव पुत्राः वीरगतिम् एव प्राप्ताः । वीरजननी त्वं शोचितुं न अर्हसि ।</p> <p>द्रौपदी - कथं मन्दभाग्या अहं धैर्यं धारयामि । यावत् असौ क्रूरकर्मा न दण्ड्यते, तावत् अहम् इतः न गमिष्यामि, अत्रैव प्राणत्यागं च करिष्यामि ।</p> <p>युधिष्ठिरः - प्रिये! मा एवं ब्रूयाः । स पापकर्मा कुत्र गतः इति न जानीमः । अतिदूरं किञ्चिद् दुर्गमवनं प्रविष्टः भवेत् ।</p> <p>द्रौपदी - (भीमं प्रति) आर्यपुत्र! क्षत्रधर्मम् अनुस्मरन् मां शोकसागरात् रक्ष । अस्मिन् संसारे कश्चित् अपि त्वया सदृशः पराक्रमी नास्ति । पुरा वारणावते त्वमेव पाण्डवान् रक्षितवान् । विराट-नगरे अपि त्वं मां प्राणसङ्कटात् उद्धृतवान् ।</p> <p>भीमः - (युधिष्ठिरं प्रति) भ्रातः! द्रौणिम् अनुगन्तुं मह्यम् अनुमतिं ददातु भवान् ।</p> <p>युधिष्ठिरः - गच्छ वत्स! विजयी भव, नकुलः तव सारथिः भवतु । (भीमसेनः निर्गच्छति, श्रीकृष्णः अर्जुनेन सह प्रविशति ।)</p> <p>अ. एकपदेन उत्तरत - (केवलं प्रश्नद्वयम्)</p> <p>(i) का आत्मानं मन्दभाग्या इति कथयति?</p> <p>(ii) पुरा कुत्र भीमः पाण्डवान् रक्षितवान्?</p> <p>(iii) युधिष्ठिरः भीमः द्रौपदी कुत्र प्रविशन्ति?</p> <p>आ. पूर्णवाक्येन उत्तरत - (केवलं प्रश्नद्वयम्)</p> <p>(i) द्रौपदी दीर्घं निःश्वस्य किं कथयति?</p> <p>(ii) भीमः कदा पाण्डवान् रक्षितवान्?</p> <p>(iii) भीमः किमर्थम् अनुमतिम् इच्छति?</p> <p>इ. निर्देशानुसारम् उत्तरत- (केवलं प्रश्नद्वयम्)</p> <p>(i) 'निर्गच्छति' इत्यस्य किं विपर्यय-पदम् अत्र प्रयुक्तम्?</p> <p>(ii) 'श्रीकृष्णः अर्जुनेन सह प्रविशति ।' अत्र कर्तृपदं किम् प्रयुक्तम्?</p>	5
		½×2=1
		1×2=2
		1×2=2

	(iii) 'घोरम् आपतितम्' अनयोः पदयोः विशेषणपदं किम्?	
15.	<p>रेखाङ्कित-पदानि आधृत्य प्रश्ननिर्माणं कुरुत - (केवलं पञ्चप्रश्नाः)</p> <p>(i) <u>अरुणाचलप्रदेशे</u> पञ्चाशदधिकाः नद्यः प्रवहन्ति ।</p> <p>(ii) चपलबालकेभ्यः <u>भीषणानाम्</u> अस्त्राणां प्रदानं न उचितम् ।</p> <p>(iii) मनसः नियन्त्रणं <u>वायोः</u> इव सुदुष्करम् मन्यते ।</p> <p>(iv) मेषः दाहवेदनया <u>भूमौ</u> लुठति ।</p> <p>(v) शिष्यः एकचतुर्थांशं <u>स्वमेधया</u> आदत्ते ।</p> <p>(vi) राजहंसः <u>वर्षर्तौ</u> मानसं पलायते ।</p>	1×5=5
16.	<p>मञ्जूषातः समुचितपदानि चित्वा अधोलिखित-श्लोकस्य अन्वयं पूरयित्वा पुनः लिखत -</p> <p>न तथा शीतलसलिलं न चन्दनरसो न शीतला छाया ।</p> <p>प्रह्लादयति च पुरुषं यथा मधुरभाषिणी वाणी ॥</p> <p>अन्वयः- यथा मधुरभाषिणी (i) ----- पुरुषम् प्रह्लादयति (ii) ----- शीतलसलिलम् न चन्दनरसः न (iii) ----- छाया च (iv) ----- (प्रह्लादयति) ।</p> <p style="text-align: center;">मञ्जूषा</p> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; text-align: center;">शीतला, वाणी, न, तथा ।</div> <p style="text-align: center;">अथवा</p> <p>मञ्जूषायाः साहाय्येन श्लोकस्य भावार्थं रिक्तस्थानानि पूरयित्वा पुनः लिखत -</p> <p>य इच्छत्यात्मनः श्रेयः प्रभूतानि सुखानि च ।</p> <p>न कुर्यादहितं कर्म स परेभ्यः कदापि च ॥</p> <p>भावार्थः- यदि कश्चित् (i) ----- स्वस्य कल्याणं (ii) ----- जीवनम् च इच्छति तर्हि सः (iii) ----- परेभ्यः अहितं कर्म न (iv) ----- ।</p> <p>अर्थात् यथा व्यवहारं सः अन्यैः सह करिष्यति तथा एव अन्ये तेन सह व्यवहरिष्यन्ति ।</p> <p style="text-align: center;">मञ्जूषा</p> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; text-align: center;">सुखमयम्, कुर्यात्, जनः, कदापि ।</div>	<p>½×4=2</p> <p>½×4=2</p>
17.	<p>अधोलिखितवाक्येषु रेखाङ्कितपदानां प्रसङ्गानुकूलम् उचितार्थं चित्वा लिखत- (केवलं प्रश्नचतुष्टयम्)</p> <p>(i) <u>शैलानां</u> पारं द्रष्टुं समर्थः भव ।</p> <p>(क) नदीनाम् (ख) वृक्षाणाम्</p> <p>(ग) पर्वतानाम् (घ) मेघानाम्</p> <p>(ii) भवता <u>साधु</u> उक्तम् ।</p> <p>(क) संन्यासी (ख) शुद्धम्</p> <p>(ग) अनुचितम् (घ) सम्यक्</p>	1×4=4

	<p>(iii) सर्वदा शारदा अस्माकं <u>वदने</u> सन्निधिं क्रियात् । (क) गृहे (ख) वने (ग) मुखे (घ) सर्वत्र</p> <p>(iv) यूथपः <u>रहसि</u> अवदत् । (क) रहस्यम् (ख) एकान्ते (ग) उच्चैः (घ) मनसि</p> <p>(v) स विवेकः इति <u>ईरितः</u> । (क) कथितः (ख) श्रुतः (ग) लिखितः (घ) दृष्टः</p>	
18.	<p>मञ्जूषाप्रदत्तपदानां सहायतया रिक्तस्थानानि पूरयित्वा अधोलिखित-कथाम् उत्तरपुस्तिकायां लिखत –</p> <p>चन्द्रनामकस्य राजपुत्राः राजगृहे वानरान् पालयन्ति स्म । तस्मिन् राजगृहे (i) ----- एकं मेषयूथम् अपि आसीत् । तेषु एकः उद्दण्डः मेषः अहर्निशं (ii) ----- प्रविश्य यत् पश्यति स्म तत् खादति स्म । अतः तेन सह सूपकाराणां कलहः भवति स्म । मेषस्य सूपकाराणां च कलहं दृष्ट्वा वानराणां बुद्धिमान् यूथपतिः तान् अवदत्- एतेषां कलहो वानराणां विनाशकारणं भविष्यति अतः (iii) ----- राजभवनं त्यक्त्वा वनं गच्छाम । किन्तु (iv) ----- वानराः तस्य वचनम् अश्रद्धेयं मत्वा वनं न अगच्छन् । एकदा सः उद्दण्डः (v) ----- सूपकारैः ज्वलितकाष्ठेन ताडितः । ऊर्णाप्रचुरः मेषः जाज्वल्यमानशरीरः निकटस्थाम् अश्वशालां प्राविशत् । तेन अश्वशालायाम् अपि अग्निज्वालाः समुत्थिताः । अतः केचित् अश्वाः दग्धाः केचित् च (vi) ----- । राजवैद्यः नृपम् अवदत् यत् अश्वानां वह्निदाहसमुद्भवः दोषः (vii) ----- मेदसा नाशमभ्येति । राजा आदिशत्- यथोचितं क्रियताम् । राजादेशं श्रुत्वा भयत्रस्ताः (viii) ----- अचिन्तयन्- अवधीरिताः अस्माभिः गुरुजनोपदेशाः ।</p> <p style="text-align: center;">मञ्जूषा</p> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; margin: 10px auto; width: 80%;"> <p>मृताः, मेषः, वानराः, बालवाहनयोग्यम्, मदोद्धताः, वयम्, वानराणाम्, महानसम् ।</p> </div>	½×8=4

-----0000-----